

KS. BARTOSZ TROJANOWSKI ^{a,®}

 <https://orcid.org/0000-0003-0158-1647>

^a Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, ul. Katedralna 9, 50-328 Wrocław, PL

® B.Trojanowski@Hadak.PL

UŚWIĘCAJĄCE ZADANIE KOŚCIOŁA I PRAWO DO SAKRAMENTÓW W NIEBEZPIECZEŃSTWIE ŚMIERCI

Słowa kluczowe: prawo do sakramentów, sakramenty, niebezpieczeństwo śmierci, prawa wiernych, obowiązki szafarzy.

Streszczenie: W celu możliwości realizowania prawa wiernych do sakramentów należy posiadać odpowiednią dyspozycję (por. kan. 843 § 1 KPK). Z tego powodu Prawodawca w szczególnych sytuacjach życia, jakim jest niebezpieczeństwo śmierci, zmienia normy, a niektóre wręcz zawiesza, aby wierni mogli przyjąć sakramenty, które w tym momencie najbardziej są im potrzebne do zbawienia.

W ten sposób realizowane jest najwyższe prawo Kościoła *salus animarum*, które wyraża wolę Bożą i jako prawo Boże jest wyznacznikiem innych praw, które muszą być jemu podporządkowane. Dlatego analiza prawodawstwa dotyczącego poszczególnych sakramentów w niebezpieczeństwie śmierci pozwala zauważyć realizację tego prawa, a jednocześnie wykazać intencję Prawodawcy i sposób postępowania zgodny ze słuszością kanoniczną w sytuacjach wątpliwości oraz przypadkach nieuregulowanych przez prawo powszechne.

Wśród trzech podstawowych zadań Kościoła *munus sanctificandi*, czyli to dotyczące uświęcania jest szczególne, właśnie ze względu na swoją specyfikę. Nie ogranicza się bowiem do tego co tu i teraz, jak

---

KS. BARTOSZ TROJANOWSKI – kapłan archidiecezji wrocławskiej (2010). Mgr (teologia, 2010, PWT, Wrocław); dr teologii (2017, Papieski Uniwersytet Świętego Krzyża, Rzym, IT). Adiunkt (PWT, Wrocław) oraz pracownik Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej.

w przypadku *munus regendi*, czy też do tego co tu i teraz z nadzieją również na owoce w przyszłości, jak w przypadku *munus docendi*. W przypadku uświęcającego zadania Kościoła jest pewne, że to co tu i teraz jest wykonywane w tym obszarze będzie miało swoje skutki przede wszystkim w wieczności. Stąd próba rozważenia specyficznej kwestii prawa do sakramentów i obowiązku realizacji uświęcającego zadania Kościoła w szczególnym momencie życia każdego człowieka, kiedy znajduje się on w niebezpieczeństwie śmierci. Temat był rozważany już w literaturze, jednak propozycja przeanalizowania zagadnienia w perspektywie prawa do sakramentów to otwarcie nowych możliwości do przedstawienia kwestii problematycznych, które jeszcze nie znalazły wystarczającego zaangażowania ze strony autorów w celu lepszego ich uargumentowania i wyjaśnienia.

W konsekwencji jako problem tego artykułu postawiono poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: czy i w jakim stopniu oraz w jakich sytuacjach zmienia się prawo do sakramentów w niebezpieczeństwie śmierci? Takie zagadnienie z pewnością przyczyni się nie tylko do pogłębienia refleksji naukowej na wybrany temat, ale również może okazać się pomocne w duszpasterstwie i formacji przyszłych pokoleń kapłanów i innych szafarzy sakramentów.

1. Przyczyny powinności Kościoła w kwestii sakramentów

Zarówno samo uświęcające zadanie Kościoła, jak i prawo do sakramentów są z ustanowienia Bożego i stanowią przyczyny, dla których Kościół posiada szczególną powinność sprawowania i udzielania sakramentów celem właściwego dysponowania dobrami duchowymi, które Bóg powierzył swojemu Ludowi. Owo *munus* stanowi nie tylko zadania do wypełnienia, ale wręcz obowiązek¹, w tym przypadku *munus santificandi* stanowi powinność uświęcania.

1.1. Zadanie uświęcające Kościoła

Trzy zadania odpowiadają potrójnej roli, jaką wypełnił i nadal pełni Chrystus – założyciel i Głowa Kościoła – Kapłana, Proroka i Króla, stąd też zadania uświęcające, nauczycielskie i rządzenia składają się na misję Kościoła, która jest kontynuacją i aktualizacją misji Chrystusa w świecie współczesnym.

---

¹ Por. M. Plezia, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1998, s. 557.

W kan. 834 § 1 KPK znajduje się wyjaśnienie, w jaki sposób wypełnia się zadanie uświęcania, a mianowicie dokonuje się ono w szczególności sposób przez świętą liturgię, ponieważ w niej poprzez znaki widzialne ukazują się i odpowiednio wobec każdego dokonuje się uświęcenie ludzi. Święta liturgia jest bowiem sprawowaniem kapłańskiego zadania Chrystusa i stanowi publiczny kult Boży sprawowany przez Kościół. W kodeksowej normie prawnej jest wyraźne odniesienie do soborowej definicji liturgii zawartej w konstytucji *Sacrosanctum concilium*² oraz do jej źródeł, a mianowicie encykliki papieża Piusa XII *Mediator Dei*³. Definicja soborowa została jednak przez Ojców soborowych nieco zmodyfikowana i uzupełniona, szczególnie jeśli chodzi o sakramentalną koncepcję widzialnego znaku oraz uświęcenia ludzi, a także kwestię kultu kierowanego ku Bogu przez Chrystusa i w Chrystusie, czyli w aspekcie eklezjologicznym rozumianym jako kult dokonywany przez całe Mistyczne Ciało, to jest Głowę i członki⁴. W konsekwencji należy podkreślić, że sprawowanie sakramentów stanowi szczególną część tego zadania uświęcenia, właściwie jest jego fundamentem, ponieważ w sakramentach dokonuje się przez widzialne znaki niewidzialne udzielenie łaski wiernym, a przez to ich uświęcenie⁵. One są ustanowione przez samego Chrystusa Pana dla pożytku człowieka, którego przez swoją Mękę, Śmierć i Zmartwychwstanie On sam zbawił⁶. To właśnie

---

² Por. KL, n. 7.

³ „Przeto Kościół, wierny i posłuszny poleceniu swego założyciela, sprawuje urząd kapłański przede wszystkim poprzez liturgię. Na pierwszym miejscu czyni to przy ołtarzu, gdzie się ofiara Krzyża nieustannie przedstawia i odnawia z różnicą jedynie w sposobie ofiarowania. Następnie czyni to przez Sakramenta, które są szczególnymi środkami, dającymi ludziom udział w życiu nadprzyrodzonym”. Pius XII, Encyklika *Mediator Dei*, 20 XI 1947, *Wstęp*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/encykliki/mediator_dei_20111947.html [08.03.2021].

⁴ Por. J. Beal, J. Coriden, T. Green, *New commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000, s. 1005.

⁵ „[...] [sakramenty] zawierają łaskę i jej udzielają godnie [je] przyjmującym. Pierwsze pięć zostały ustanowione dla duchowego doskonalenia siebie przez poszczególnego człowieka, dwa ostatnie – dla zapewnienia rządów w Kościele i jego wzrostu”. Sobór Florencki, Bulla unii z Ormianami *Exultate Deo*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 3, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 507.

⁶ „Gdyby ktoś mówił, że nie wszystkie sakramenty Nowego Prawa ustanowił Jezus Chrystus, nasz Pan; albo że jest ich więcej lub mniej niż siedem, oczywiście chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, ostatnie namaszczenie, święcenia i małżeństwo; albo że któryś z tych siedmiu nie jest prawdziwie i odrębnie sakramentem – niech będzie wyklęty”. Sobór Trydencki, *Kanony o sakramentach*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 4/1, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 357.

sakramenty w sposób szczególny wypełniają znamiona kultu publicznego (por. KPK, kan. 834 § 2).

1.2. Prawo do sakramentów

W zadaniu uświęcenia Ludu Bożego sakramenty mają tak wielkie znaczenie, że z ustanowienia Bożego istnieje szczególne prawo do sakramentów, które Prawodawca powszechny jedynie potwierdza ustawą kościelną: „wszyscy wierni mają prawo otrzymywać pomoce od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów” (KPK, kan. 213). Jednakże chociaż prawo to jest prawem Bożym, to jednak nie jest ono bezwarunkowe. Zgodnie z łacińską maksymą *ubi ius, ibi onus* to prawo wiernych rodzi obowiązek ze strony ich szafarzy, aby udzielali tychże sakramentów, jeśli wierni wypełnią trzy generalne warunki: właściwa prośba, należyta dyspozycja i brak przeszkód prawnych (por. KPK, kan. 843 § 1). W tych generalnych założeniach uwzględnione są także specyficzne warunki dotyczące każdego sakramentu, ponieważ właściwa prośba i należyta dyspozycja zakładają wypełnienie warunków, które wypływają z poszczególnych sakramentów. Prawo do sakramentów jest zatem prawem, które może być realizowane tylko wtedy, gdy zostaną spełnione wszystkie wymagane warunki. Nie jest to sprzeczne z prawem pochodzącym z ustanowienia Bożego, ponieważ to sama natura sakramentów zakłada takie warunki, a zatem również jest to wola samego Zbawiciela. Brak wypełnienia obowiązkowych warunków powoduje, że prawo do sakramentów nie może być egzekwowane i chociaż warunki stanowi prawo kanoniczne, to jednak ich podstawy są w naturze samych sakramentów, a zatem jest w nich zawarty zamysł Boży⁷. Nie można zatem mówić o jakiegokolwiek kolizji prawnej między prawem do sakramentów, a obowiązkiem wypełnienia warunków.

W kwestii zagadnienia badanego przy okazji tego artykułu należy zwrócić uwagę w jaki sposób zmieniają się owe wymagania stawiane wiernym w sytuacji niebezpieczeństwa śmierci, aby zauważyć, jak istotne dla Kościoła jest zadanie uświęcania.

2. Warunki przyjęcia sakramentów w niebezpieczeństwie śmierci

Wśród warunków do ważnego przyjęcia sakramentu Sobór Florencki wymienia trzy: materia, forma i intencja szafarza. W poszczególnych

---

⁷ Por. G. Ghirlanda, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 2014, s. 111.

przypadkach istotna jest również intencja przyjmującego. Możliwe jest, że została ona pośrednio domniemana przez Ojców soborowych. Jednakże w przypadku niebezpieczeństwa śmierci to nie warunki do ważności ulegają zmianie, ponieważ te zasadniczo dotyczą istoty sakramentów i tak naprawdę nie mogą się zmienić, gdyż sam Kościół nie ma nad nimi władzy⁸. Jedynie warunki do ważności pochodzące z prawa kościelnego mogą ulec abrogacji lub derogacji w takich przypadkach. Chodzi tutaj przede wszystkim o właściwą dyspozycję przyjmujących oraz o inne przepisy, które dotyczą sposobu ich sprawowania. W tej analizie przedstawione zostaną te aspekty, które Prawodawca poleca zmienić w przypadku, kiedy wierny chce i powinien przystąpić do sakramentu znajdując się w niebezpieczeństwie śmierci.

2.1. Chrzest

W przypadku sakramentu chrztu, który jest „konieczny do zbawienia przez rzeczywiste lub zamierzone przyjęcie” (KPK, kan. 849), zachodzą istotne zmiany w przypadku niebezpieczeństwa śmierci. Prawodawca stwierdził, że w przypadku „naglącej konieczności” należy zastosować tylko to, co jest wymagane do ważności tego sakramentu (por. KPK, kan. 850). Trzeba stwierdzić, że termin „nagląca konieczność” jest terminem szerszym niż sytuacja „niebezpieczeństwa śmierci”. I dlatego każdy przypadek, w którym kandydat do chrztu znajduje się w przypadku niebezpieczeństwa śmierci, powinien zostać zaliczony do kategorii naglącej konieczności. Choć księgi liturgiczne przewidują skrócone obrzędy bardziej na sytuacje niebezpieczeństwa śmierci, to jednak prawo kanoniczne określa, że nie jest to jedyna możliwość⁹.

Prawodawca zatem przede wszystkim w niebezpieczeństwie śmierci odchodzi od szafarza zwyczajnego, którym jest biskup, prezbiter i diakon, ze szczególnym uwzględnieniem własnego proboszcza kandydata oraz biskupa w przypadku dorosłych (por. KPK, kan. 861 § 1; 530, 1°; 863). W „wypadku konieczności” chrztu może udzielić każdy człowiek – ochrzczony lub nieochrzczony – jeśli ma właściwą intencję,

---

⁸ Por. Pius XII, Konstytucja apostolska *Sacramentum ordinis*, 30 XI 1947, n. 1, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/konstytucje/sacramentum_ordinis_30111947.html [09.03.2021].

⁹ Por. M. Blanco, *Commentary on c. 850*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, vol. 3/1, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Montreal – Chicago 2004, s. 432–433.

czyli chce uczynić to, co czyni Kościół (por. KPK, kan. 861 § 2). Istotą jest tutaj fakt, że przeważało dobro jednostki w perspektywie zbawienia nad faktem, że może udzielić sakramentu szafarz nieochrzczony. Z punktu widzenia teologiczno-kanonicznego jest to fenomen, że do wspólnoty Kościoła może włączyć ktoś, kto sam nie jest jej członkiem, ale w świetle nauczania św. Augustyna – przypomnianej także przez Sobór Watykańskiego II – warto podkreślić, że „gdy ktoś chrzci, sam Chrystus chrzci”¹⁰.

Również warunki stawiane kandydatom dorosłym zmieniają się, gdy są oni w niebezpieczeństwie śmierci. Wtedy może być ochrzczony, jeśli posiada „jakąś znajomość głównych prawd wiary”, wyrazi w jakikolwiek sposób intencję przyjęcia chrztu oraz „przrzeknie, że będzie zachowywał nakazy chrześcijańskiej religii” (KPK, kan. 865). Wymaganie przez Prawodawcę ujawnienia intencji słownie lub za pomocą gestów lub nawet istnienie tylko intencji habitualnej przyjęcia sakramentu chrztu potwierdza, że w przypadku osoby dorosłej jest to warunek do ważności.

W przypadku dziecka, które znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, Prawodawca stwierdza, że powinno być „natychmiast ochrzczone” (KPK, kan. 867 § 2). Co więcej, jeśli rodzice są ochrzczeni, to jest ono ważne i godziwie ochrzczone, nawet wbrew ich woli (por. KPK, kan. 868 § 2), ponieważ dla dobra duchowego w takiej sytuacji władza rodzicielska jest przez Kościół ograniczana¹¹.

2.2. Sakrament bierzmowania

Mimo iż sakrament bierzmowania nie jest niezbędnie konieczny do zbawienia, to jednak Prawodawca powszechny podkreśla jego wartość. Dlatego w niebezpieczeństwie śmierci warunki do godziwego przyjęcia (odpowiednie pouczenie, właściwa dyspozycja oraz możliwość odnowienia przysięg chrzcielnych) nie obowiązują (por. KPK, kan. 889 § 2). Obecnie brzmiący kanon nie rozróżnia wieku osoby znajdującej się w niebezpieczeństwie śmierci, jak to robił pierwszy projekt tego przepisu prawnego¹². W ten sposób uwalniając z obowiązywania warunków do kanonicznej kategorii godziwości, nie jest tutaj poruszona kwestia godziwego

---

¹⁰ Por. Augustyn z Hippony, *In Ioannis Evangelium*, VI, 1,7: PL 35, 1428.

¹¹ Por. B. Trojanowski, *Trudności interpretacyjne kanonu 868 § 2 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. Kwestie prawne i teologiczne*, „Kościół i Prawo”, 7/20(2018), nr 1, s. 175–176.

¹² Por. Komisja ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, *Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio III)*, „Communicationes”, 10(1978), s. 81–82.

przyjęcia sakramentu pod kątem teologicznym, a mianowicie przyjęcia tego sakramentu w stanie łaski uświęcającej, do którego wyraźnie odnosił się poprzedni Kodeks (por. can. 786 CIC 1917)¹³.

Także udzielenie *ipso iure* uprawnienia proboszczowi, a nawet każdemu prezbiterowi, do udzielenia bierzmowania wobec kandydatów będących w niebezpieczeństwie śmierci jest wykazaniem troski Kościoła o udzielenie tego sakramentu tym, którzy go jeszcze nie otrzymali. Potwierdza to również prawo liturgiczne zawarte we wprowadzeniu do obrzędów bierzmowania, w którym znajduje się stwierdzenie, że „należy jednak przedsięwziąć środki ostrożności, aby w razie niebezpieczeństwa śmierci albo poważnych trudności innego rodzaju, dzieci otrzymały bierzmowanie w odpowiednim czasie, nawet przed dojściem do używania rozumu i aby nie zostały pozbawione łaski sakramentalnej”¹⁴.

Oznacza to, że w przypadku niebezpieczeństwa śmierci nie obowiązuje również warunek wieku, czyli ten w pobliżu wieku rozeznania lub ustalony przez konferencję episkopatu (por. KPK, kan. 891), ponieważ istnienie niebezpieczeństwa śmierci powoduje, że przeważa prawo do sakramentu nad kwestią wieku ustanowionego przez prawo partykularne¹⁵. W konsekwencji można stwierdzić, że w niebezpieczeństwie śmierci sakrament bierzmowania może przyjąć każdy ochrzczony jeszcze niebierzmowany (por. KPK, kan. 889 § 1), również dziecko znajdujące się w niebezpieczeństwie śmierci¹⁶.

2.3. Najświętsza Eucharystia

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że przepisy prawa kanonicznego zawarte w Kodeksie nie dotyczą możliwości sprawowania Mszy św. w niebezpieczeństwie śmierci przez kapłana, jedynie dotyczą możliwości przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej oraz przyjęcia Ciała Pańskiego na sposób Wiatyku. Jest to spowodowane tym, że Prawodawca przewiduje złagodzenie przepisów liturgicznych dotyczących postawy dla kapłanów

---

¹³ Por. T. Rincón-Pérez, *Commentary on c. 889*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, t. 3/1, s. 537.

¹⁴ Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. 3, Katowice 2019, n. 11.

¹⁵ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List „Prot. N. 2607/98/L”*, 18 XII 1999, „Notitiae”, 35(1999), s. 537–540.

¹⁶ Por. T. Rincón-Pérez, *La liturgia e i sacramenti nel diritto della chiesa*, Roma 2014, s. 194–195.

schorowanych lub w podeszłym wieku, którzy nie mogą stać (por. KPK, kan. 930 § 1), a nawet może sprawować Mszę św. tylko według jednego formularza z powodu utraty wzroku lub innej choroby (por. KPK, kan. 930 § 2).

Prawodawca zatem w przypadku niebezpieczeństwa śmierci skoncentrował się na przepisach dotyczących przyjmowania Eucharystii, jako pokarmu na życie wieczne. Ze względu na istotę tego sakramentu i na polecenie samego Mistrza z Nazaretu, aby spożywać Jego Ciało, Prawodawca w niebezpieczeństwie śmierci zezwala, aby po raz pierwszy do Komunii Świętej dopuścić dzieci, które potrafią odróżnić Ciało Chrystusa od zwykłego chleba i mogą przyjąć Komunię Świętą z szacunkiem (por. KPK, kan. 913 § 2). Kodeks nie wspomina o dorosłych w niebezpieczeństwie śmierci, ponieważ zakłada się, że jeśli dorosły przystępuje do Pierwszej Komunii Świętej, to jest to połączone z pozostałymi sakramentami wtajemniczenia, a zatem wypełnia wymagania dotyczące chrztu, czyli ma znajomość głównych prawd wiary (por. KPK, kan. 865 § 2). Jeśli natomiast z innych przyczyn nie przystępował do Komunii św. przez cały czas swojego życia, ale chce to uczynić w niebezpieczeństwie śmierci to przez analogię, powinien spełniać wymagania wszystkich wiernych, którzy są ochrzczeni i przyjmują Komunię św. w formie Wiatyku lub w niebezpieczeństwie śmierci.

Prawodawca tak wielką wagę przykładą do zaopatrzenia wiernych pokarmem na życie wieczne, że stanowi, iż „wierni znajdujący się z jakiegokolwiek przyczyny w niebezpieczeństwie śmierci, powinni być umocnieni Komunią Świętą na sposób Wiatyku” (kan. KPK, 921 § 1). Co ważne, nawet gdyby w tym dniu przyjęli już Komunię św. – nawet jeśli uczynił to dwa razy, zgodnie z kan. 917 KPK – to w obliczu niebezpieczeństwa śmierci zaleca się bardzo, aby otrzymali ponownie Komunię Świętą (por. KPK, kan. 921 § 2), a jeśli niebezpieczeństwo utrzymuje się dłużej, aby otrzymywali ją wielokrotnie, w poszczególnych dniach (por. KPK, kan. 921 § 3). Te zapisy pokazują, jak wielką troską Kościół otacza wiernych znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci oraz uważa za swój obowiązek umocnienie ich Komunią Świętą. Dlatego nie należy zbyt długo odkładać udzielenia Wiatyku. O to powinni troszczyć się wszyscy członkowie Kościoła, a duszpasterze powinni w dodatku czuwać, aby wierni przyjmowali Wiatyk, gdy są jeszcze w pełni świadomi (por. KPK, kan. 922). Oznacza to, że Komunii Świętej na sposób Wiatyku nie należy udzielać tym wiernym, którzy nie mają świadomości lub utracili

przytomność¹⁷. Ważne jest, aby w momencie przyjmowania Wiatyku osoba miała świadomość przyjmowanego sakramentu, dlatego też nie ma dyspozycji co do czasu udzielania Wiatyku, jest to możliwe o każdej godzinie dnia¹⁸.

W pierwszej kolejności obowiązek udzielenia Wiatyku spoczywa na proboszczu i wikariuszach parafialnych, kapelanach i przełożonych kleryckich instytutów zakonnych oraz kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego. W przypadku potrzeby może to uczynić także każdy kapłan, diakon a nawet szafarz nadzwyczajny Komunii Świętej. Nie tylko jest uprawniony do tego, ale wręcz zobowiązany¹⁹. W tym kontekście łatwiej zrozumieć zmianę w kan. 230 § 1 KPK, otwierającą drogę do posługi akolity dla wszystkich wiernych świeckich²⁰.

2.4. Sakrament pokuty

W przypadku sakramentu pokuty i pojednania można zauważyć, że Prawodawca bierze pod uwagę niebezpieczeństwo śmierci jednej osoby (np. choroba lub wypadek) oraz grupy wiernych (np. wojna, katastrofa naturalna itp.).

W pierwszym przypadku należy zauważyć, że Prawodawca w celu umożliwienia wiernemu będącemu w niebezpieczeństwie śmierci otrzymanie ważnego rozgrzeszenia odstępuje od wszystkich przepisów kanonicznych dotyczących szafarza sakramentu, nawet tych do ważności z ustanowienia kościelnego, pozostawiając jedynie wymaganie, aby był to rzeczywiście kapłan ważnie wyświęcony (por. KPK, kan. 966 § 1). Oznacza to, że w niebezpieczeństwie śmierci jakiegось wiernego kapłana nie obowiązują zaciągnięte kary kościelne. Nawet utrata stanu duchownego nie zabrania mu w takim momencie wykonywania władzy święceń, nawet gdyby był obecny kapłan upoważniony (por. KPK, kan. 976). Co więcej, jedynie w przypadku niebezpieczeństwa śmierci rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu jest ważne (por. KPK, kan. 977).

---

¹⁷ Por. E. Szczot, *Prawo wiernego do Eucharystii*, Lublin 2000, s. 115.

¹⁸ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 217.

¹⁹ Por. Rincón-Pérez, *La liturgia e i sacramenti nel diritto della chiesa*, s. 265–266.

²⁰ Por. Franciszek, pap., List motu proprio *Spiritus Domini*, 10 I 2021, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html [12.03.2021].

Natomiast w przypadku absencji wielu penitentów równocześnie w niebezpieczeństwie śmierci, kiedy zachodzi brak czasu na indywidualną spowiedź poszczególnych wiernych (por. KPK, kan. 961 § 1, 1°), wymaga się jednak aby ważnie korzystali z takiej absencji generalnej, oprócz odpowiedniej dyspozycji, również postanowienia wyznania grzechów ciężkich we właściwym czasie w indywidualnej spowiedzi, dodatkowo jeśli czas na to pozwala powinni wzbudzić w sobie akt żalu (por. KPK, kan. 962). Należy stwierdzić, że grzechy zostały odpuszczone poprzez absencję generalną, ale nie zostały poddane jeszcze „pod władzę kluczy”²¹.

Przy tej okazji powstaje problem samego szafarza absencji generalnej, który również znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci. Skoro udziela rozgrzeszenia wielu penitentom, czy jego to rozgrzeszenie obejmuje, czy też nie. Mogłoby się wydawać, że skoro nikt nie wyznaje grzechów, ponieważ nie ma na to czasu, a wierni i tak będą musieli oddać odpuszczone w taki sposób grzechy ciężkie pod osąd spowiednika, to można byłoby sformułować tezę, że kapłan również otrzymuje rozgrzeszenie. Jednak byłoby to stanowisko niespotykane, ponieważ w przepisach prawa kanonicznego nie ma takich przypadków, że szafarz i przyjmujący to jedna i ta sama osoba (poza przyjęciem Komunii św. przez celebransów podczas sprawowania Eucharystii). Nawet w przypadku sakramentu chrztu nie można samego siebie ochrzcić, musi być inny człowiek, nawet nieochrzczony. Nie ma możliwości udzielenia tego sakramentu koniecznego do zbawienia samemu sobie. Kontynuując analogię z sakramentem chrztu, można stwierdzić, że tak jak w tym pierwszym jest pragnienie chrztu, tak w przypadku sakramentu pokuty można mówić o akcie żalu doskonałego, który kapłan powinien wzbudzić w sobie, jeśli nie ma możliwości otrzymania rozgrzeszenia w niebezpieczeństwie śmierci.

Należy wspomnieć również, że w przypadku niemożliwości fizycznej lub moralnej Prawodawca zwalnia wiernego od indywidualnej i integralnej spowiedzi. W takim przypadku pojednanie może się dokonać również innymi sposobami (por. KPK, kan. 960). Niemożliwość fizyczna może być spowodowana zaawansowaną chorobą lub brakiem możliwości kontaktu (np. podłączenie do respiratora). Niemożliwość moralna może zaistnieć wtedy, gdy wierny odczuwa lęk przed spowiedzią sakramentalną

---

²¹ Por. B.F. Pighin, *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016, s. 263.

(np. w stanie epidemii)²². W przypadku bliskiego niebezpieczeństwa śmierci może to być również udzielenie absencji poprzez istotne słowa formuły rozgrzeszenia bez wcześniejszej spowiedzi²³, szczególnie kiedy szafarz nie dysponuje olejami do namaszczenia chorych (np. w sytuacji wypadku).

2.5. Sakrament namaszczenia chorych

Specyfika sakramentu namaszczenia chorych zakłada niebezpieczeństwo śmierci na skutek choroby lub starości (por. KPK, kan. 1006). Warto wspomnieć, że jeszcze do Soboru Watykańskiego II sakrament ten nosił nazwę „ostatniego namaszczenia”²⁴. Dlatego należy stwierdzić, że wszystkie przepisy dotyczące prawa sakramentu namaszczenia chorych zakładają niebezpieczeństwo śmierci. Prawodawca w przypadku tego sakramentu nie stawia zbyt wielu wymagań wobec go przyjmujących (por. KPK, kan. 1004–1007), ponieważ jest on bardzo owocny dla chorych, czy nawet umierających. Gdy wierny nie może się wyświadczyć, ponieważ stracił przytomność, sakrament ten daje odpuszczenie grzechów i możliwość pojednania się z Bogiem²⁵. Dlatego w przypadku pojawienia się jakichkolwiek wątpliwości co do osiągnięcia wystarczającego poziomu używania rozumu, poważnej choroby proszącego oraz tego czy chory rzeczywiście już umarł Prawodawca nakazuje udzielenie tego sakramentu (por. KPK, kan. 1005). Można zatem stwierdzić, że w tym przypadku prawo do sakramentu, a dokładnie zbawienne owoce jego przyjęcia są dobrem wyższym od troski o zachowanie przepisów chroniących godność sakramentu. Można stwierdzić, że zakłada to sama istota sakramentu. Skoro jest on rzeczywiście dla chorych, to największe prawo do niego powinni mieć ci, którzy są najbliższym momentu śmierci, ponieważ ich stan zdrowia jest najpoważniej zagrożony.

2.6. Święcenia

Sakrament święceń jest jednym z dwóch – obok sakramentu małżeństwa – określanym „sakramentem w służbie komunii” i w swej naturze

---

²² Por. B. Trojanowski, *Inne (nadzwyczajne) sposoby pojednania z Bogiem i Kościołem w przypadku niemożliwości*, w: *Sakrament pokuty i pojednania. Lepiej poznać tajemnicę Miłosierdzia*, Wrocław 2021, s. 102–106.

²³ Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. 2, Katowice 2013, n. 21.

²⁴ Por. E. Frank, *I Sacramenti dell’Iniziazione, della Penitenza e dell’Unzione degli infermi*, Roma 2012, s. 191–192.

²⁵ Por. A. Maffei, *Penitenza e unzione dei malati*, Brescia 2012, s. 422–424.

zakładających troskę o zbawienie innych ludzi. Jednak w służbie innym zawiera się realizacja osobistego powołania, czyli drogi do świętości, zatem przyczyniają się one również do zbawienia osobistego²⁶.

Ze względu na fakt, że realizowanie przyjętych święceń jest posługą wobec wspólnoty Kościoła, wymagane jest zdrowie kandydatów do święceń zarówno fizyczne, jak i psychiczne²⁷, a przed święceniami należy przedstawić odpowiednie zaświadczenie o stanie zdrowia (por. KPK, kan. 1029, 1051). W konsekwencji w przepisach prawa kanonicznego zawartych w obowiązującym Kodeksie nie znajdzie się żadnych zmian w przypadku niebezpieczeństwa śmierci. Jest to spowodowane również tym, że nie istnieje prawo do przyjęcia święceń²⁸. O pewnego rodzaju prerogatywie można mówić jedynie w przypadku diakonów wyświęconych w perspektywie prezbiteratu. Jednakże w myśl kan. 1030 KPK, kanoniczne przyczyny dają uprawnienie kompetentnej władzy kościelnej zabronienia przystąpienia do prezbiteratu²⁹. Taką kanoniczną przeszkodą może być zatajona choroba. Inną kwestią jest nagła choroba, która została wykryta po święceniach diakonatu. W takich przypadkach zgodnie z wolą Prawodawcy należy pozostawić osąd roztropnej ocenie biskupa diecezjalnego³⁰. W ostatnim czasie kilkakrotnie docierały do wiadomości wiernych informacje o święceniach kandydatów, którzy znajdowali się w niebezpieczeństwie śmierci. W takiej sytuacji należy stwierdzić, że warunek dobrego zdrowia, nie jest warunkiem *sine qua non*, a w perspektywie teologicznej, sakrament ten nadaje charakter, zmienia ontologicznie przyjmującego go, a zatem ten, który przyjął święcenia nosi wyciśnięty znak tego sakramentu. W przypadku stopnia prezbiteratu lub biskupstwa niesie ze sobą również możliwość sprawowania Eucharystii. Należy stwierdzić, że choćby jeden raz sprawowana Eucharystia jest dla kapłana wielkim darem, możliwością sakramentalnego zjednoczenia się z ofiarą Chrystusa, działaniem *in persona Christi*. Jeśli kandydat do święceń przygotowywał się do tego momentu, to chociażby dla jednej Mszy św.

---

²⁶ Por. KKK, n. 1534.

²⁷ Por. G. Incitti, *Il sacramento dell'Ordine nel Codice di Diritto Canonico. Il ministero dalla formazione all'esercizio*, Roma 2013, s. 166.

²⁸ Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o kwestii dopuszczenia kobiet do kapłaństwa urzędowego*, 15 X 1976, n. VI, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19761015_inter-insigniores_pl.html [11.03.2021].

²⁹ Por. G. Ghirlanda, *Il sacramento dell'Ordine e la vita dei chierici*, Roma 2020, s. 125–126.

³⁰ Por. tenże, *Ordine sacra*, w: *I sacramenti della Chiesa*, red. A. Longhitano, s. 282–283.

warto jest udzielić mu tej możliwości i tej łaski, nie tylko dla niego, ale również dla całego Kościoła.

Prawodawca nie porusza również kwestii przepisów wymaganych do ważności święceń w przypadku niebezpieczeństwa śmierci. W historii znane były sytuacje, że przekazywano święcenia kandydatom w bardzo prostym rycie nałożenia rąk i krótkiej modlitwy. Nikt ważności tych święceń nie podważał³¹.

2.7. Małżeństwo

Chociaż małżeństwo również jest sakramentem w służbie komunii, to jednak ze względu na istnienie naturalnego prawa do małżeństwa, Prawodawca przewiduje zmiany przepisów w przypadku, kiedy przynajmniej jeden z nupturientów jest zagrożony niebezpieczeństwem śmierci. W ten sposób prawo do małżeństwa – pochodzenia Bożego – ogranicza, a nie całkowicie zawiesza prawo kanoniczne w tej materii³². Nie zostało ono całkowicie ograniczone, ponieważ chodzi o zachowanie publicznego charakteru zawierania małżeństwa.

W niebezpieczeństwie śmierci można zawrzeć małżeństwo nawet tylko wobec dwóch świadków, jeśli szafarz kompetentny do asystowania jest nieosiągalny lub nie można do niego się udać bez poważnej niedogodności (por. KPK, kan. 1116 § 1, 1°). Jest nawet możliwość dyspensowania od takiej formy przez ordynariusza miejsca (por. KPK, kan. 1079 § 1). Widoczna jest tutaj inna forma kanoniczna w niebezpieczeństwie śmierci oraz złączenie ogólnie obowiązujących przepisów w tej materii. Jest to konieczność, ponieważ forma kanoniczna wpływa na ważność zawartego małżeństwa (por. KPK, kan. 1108). Wprowadzenie takiej „nadzwyczajnej formy kanonicznej w niebezpieczeństwie śmierci” jest wyrazem troski Kościoła o możliwość realizacji osobistego powołania wiernych w każdym momencie swojego życia (por. KPK, kan. 219), taką formę „nadzwyczajną” przewidują oba Kodeksy, chociaż we wschodnich obrządkach rola kapłana jest różna od tej w Kościele łacińskim³³.

Co więcej, w przypadku przeszkód, czy to publicznych czy tajnych (za wyjątkiem przeszkody wypływającej ze święceń prezbiteratu), ordynariusz

---

³¹ Por. *Święcenia w obozie koncentracyjnym*, „Niedziela”, 2018, nr 6, s. 41.

³² Por. J. Hendriks, *Diritto matrimoniale*, Milano 2001, s. 247.

³³ Por. U. Nowicka, *Szafarz sakramentu małżeństwa. Studium historyczno prawne*, Wrocław 2007, s. 175.

miejsca może dyspensować od wszystkich, jak i poszczególnych, przeszkód z prawa kościelnego nupturientów znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci (por. KPK, kan. 1079 § 1). Jeśli nie można odnieść się do ordynariusza miejsca, ma taką możliwość proboszcz, szafarz odpowiednio delegowany, a także kapłan lub diakon, asystujący przy zawieraniu małżeństwa (por. KPK, kan. 1079 § 2; 1116 § 2). Na forum wewnętrznym w niebezpieczeństwie śmierci od przeszkód tajnych może dyspensować spowiednik, czy to podczas spowiedzi czy poza nią nupturienta, który jest jego penitentem, a poza spowiedzią wymaga się, aby przynajmniej korzystał z jego kierownictwa duchowego (por. KPK, kan. 1079 § 3).

Podobnie jak w przypadku większości innych sakramentów również w przypadku małżeństwa, niebezpieczeństwo śmierci znacznie ogranicza wymogi co do odpowiedniej dyspozycji kandydatów do sakramentu, a konkretniej braku przeszkód do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa (por. KPK, kan. 1066). W niebezpieczeństwie śmierci, jeśli nie można zdobyć takich informacji za pomocą dowodów wystarczy oświadczenie nupturientów, zaprzysiężone w razie potrzeby, które potwierdzi, że zostali ochrzczeni i nie są związani żadną przeszkodą (por. KPK, kan. 1068).

2.8. *Communicatio in sacris*

Sobór Watykański II wprowadził wiele zmian w prawodawstwie i w życiu Kościoła. Jedną z takich dziedzin jest ekumenizm, a co za tym idzie – bardzo konkretna norma prawna o przystępowaniu wspólnym do celebrowania sakramentów pomiędzy wiernymi przynależącymi do różnych Kościołów lub wspólnot kościelnych – w skrócie nazywana *communicatio in sacris*³⁴. W obliczu niebezpieczeństwa śmierci zarówno wierni katolicy mogą przystąpić do sakramentu pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych u szafarzy niekatolickich w tych Kościołach, w których są one ważnie udzielane (por. KPK, kan. 844 § 2). Jak również katolicy szafarze udzielają ich godziwie, jeśli wierni niekatolicy tych Kościołów sami o nie proszą, są odpowiednio dysponowani (por. KPK, kan. 844 § 3), a w przypadku niebezpieczeństwa śmierci można udzielić tych sakramentów także innym chrześcijanom, jeśli nie mogą się udać do szafarza swojej wspólnoty, sami proszą o te sakramenty, co do nich wyznają wiarę katolicką i są odpowiednio dysponowani do ich przyjęcia

---

³⁴ Por. G. Montini, *L'unione degli infermi e la «communicatio in sacris»*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”, 9(1996), nr 3, s. 321.

(por. KPK, kan. 844 § 4). Kościół tymi przepisami wykazuje, że troska o zbawienie człowieka jest najwyższym prawem. Dlatego w niebezpieczeństwie śmierci brak jedności ze wspólnotą Kościoła katolickiego nie jest przeszkodą, pod warunkiem, że zachodzi jedność co do doktryny przyjmowanych sakramentów. Można zatem stwierdzić, że Kościół przez *communicatio in sacris* chce odpowiedzieć na duchowe potrzeby braci odłączonych, szczególnie w niebezpieczeństwie śmierci, jednocześnie szanując sakramenty – przede wszystkim Eucharystię – jako znaki jedności Kościoła³⁵.

3. Pojęcie niebezpieczeństwa śmierci

Po przeanalizowaniu zmian dotyczących dyspozycji wiernych do przyjęcia poszczególnych sakramentów w niebezpieczeństwie śmierci należy rozważyć znaczenie samego terminu w celu określenia sytuacji, które kwalifikują do zastosowania złagodzonych wymagań wobec wiernych.

Kodeks, z natury samego prawa, nie zawiera definicji niebezpieczeństwa śmierci, pozostawiając zagadnienie do dyskusji i rozwoju autorom w zakresie prawa kanonicznego. Doktryna kanoniczna w rzeczywistości na podstawie tekstów prawnych, rozróżnia dwa pojęcia „niebezpieczeństwo śmierci” (*periculum mortis*) oraz „moment śmierci” (*articulum mortis*). Pierwsze ma miejsce w przypadku, gdy jakaś osoba znajduje się w wielkim prawdopodobieństwie śmierci, ale może też przeżyć. Nie chodzi o możliwość śmierci, ponieważ każdy z nas umrze. Chodzi o „wielkie prawdopodobieństwo śmierci”, które powinno powodować uzasadnienie tego niebezpieczeństwa. Niekoniecznie musi przeważać nad prawdopodobieństwem przeżycia. Nie można wykluczać przypadków niebezpieczeństwa śmierci, z których wierni wychodzą bez utraty życia, a nawet zdrowia. Niebezpieczeństwo śmierci może trwać krótki moment, ale może trwać również długo.

„Moment śmierci” ma miejsce kiedy śmierć jest moralnie pewna i przez to wydaje się nieunikniona. Pewność moralna o śmierci nie odrzuca opcji przeżycia, ale logicznie wyklucza możliwość wyjścia z zagrożenia nią.

Obecnie w prawie kanonicznym „niebezpieczeństwo śmierci” i „moment śmierci” są porównywalne pod względem skutków prawnych. Ponieważ niebezpieczeństwo śmierci jest szerszym zagadnieniem, w Ko-

---

³⁵ Por. T. Broglio, *Alcune considerazioni sulla «communicatio in sacris»*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”, 6(1993), nr 1, s. 85.

deksie pojawia się tylko to sformułowanie, ale zakłada ono również sam „moment śmierci” (por. KPK, kan. 1005)³⁶. Jeszcze szerszym określeniem jest „nagła konieczność” (por. KPK, kan. 850), która może zakładać również inne sytuacje, oprócz interesującego nas zagadnienia „niebezpieczeństwa śmierci”.

W rozważanych przez nas przypadkach, Prawodawca nie rozróżnia, a w konsekwencji nie warunkuje możliwości uznania niebezpieczeństwa śmierci, od tego czy zagrożenie pochodzi z zewnątrz (wojna, napaść) czy też z wewnątrz (podeszły wiek). Prawo do sakramentów z warunkami dotyczącymi przyjmowania ich w niebezpieczeństwie śmierci obowiązuje w obu przypadkach³⁷.

4. Szczególna powinność *munus sanctificanti* w niebezpieczeństwie śmierci

W ten sposób przejawia się intencja Prawodawcy, wynikająca z respektowania prawa Bożego stanowiącego prawo wiernych do sakramentów. Jest to prawo, które daje możliwość przyjęcia przez wiernych daru zbawienia dokonanego przez odkupieńcze działanie Chrystusa (por. Mk 16,16). To zbawienie może stać się udziałem każdego człowieka, który wypełnia wolę Bożą (por. J 6,40; J 12,47). To prawo zapisał również Prawodawca w Kodeksie prawa kanonicznego jako nakaz traktowania w Kościele zbawienia dusz jako najwyższego prawa (por. KPK, kan. 1752).

W konsekwencji w pierwszej kolejności należy zatem kierować się prawem wiernych do zbawienia dusz, a takiej łaski i egzekwowania prawa do sakramentów dotyczy szczególne prawodawstwo dotyczące przyjmowania sakramentów w momencie śmierci, a także w jej niebezpieczeństwie. Prawodawca w ten sposób podkreśla, że warunki stawiane wiernym w zwykłych okolicznościach, konieczne dla owocnego przyjęcia sakramentów, w przypadku niebezpieczeństwa śmierci zostają zmienione, a czasem wręcz uchylone. Nie powoduje to w żaden sposób uszczerbku dla godności sakramentów, ponieważ są częścią duchowych dóbr Kościoła, których nie należy trzymać w niedostępnym skarbcu, ale hojnie udzielać wiernym, którzy mogą je otrzymywać. Prawodawca poszczególne przepisy dostosował do istoty sakramentu, ponieważ nie można prawem kościelnym

---

³⁶ Por. G. Montini, *La morte come fine del mondo individuale. Il pericolo di morte nel diritto canonico: normativa e significato ecclesiologicalo*, w: *La fine del tempo. Quaderni teologici del Seminario di*, vol. 8, ed. G. Canobbio, Brescia 1998, s. 310–311.

³⁷ Tamże, s. 312.

zmieniać prawa Bożego, a zatem wszystkie przepisy muszą być zgodne z naturą rzeczy samych sakramentów. Przecież Chrystus ustanawiając każdy sakrament, dał je Kościołowi dla pożytku wiernych.

Ponadto, nie można nigdy zapominać, że sakramenty mają podwójne działanie: *ex opere operato* i *ex opere operantis*. W niebezpieczeństwie śmierci nie zawsze przyjmujący jest w pełni świadomy, a przez to możliwe, że nie jest w stanie najowocniej przyjąć sakramentu – pod względem działania *ex opere operantis*. To jednak nie zmienia faktu obiektywnego działania sakramentów *ex opere operato*³⁸.

Pierwszeństwo prawa do sakramentów (w kontekście zbawienia dusz) i powinność Kościoła do uświęcania Ludu Bożego muszą być źródłem i najwyższą normą postępowania szafarzy i wszystkich wiernych troszczących się o zbawienie bliźnich. Nie chodzi tutaj tylko o wiernych znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci, ale także niepełnosprawnych intelektualnie, zagubionych psychicznie, dotkniętych różnymi problemami, które oddalają ich od Boga i Kościoła. *Salus animarum* – najwyższe prawo jest równocześnie najwyższym obowiązkiem troski wszystkich wiernych o zbawienie swoje i bliźnich.

* * *

Analiza prawodawstwa dotyczącego poszczególnych sakramentów w sytuacji, gdy wierny znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci pokazuje, że zostały zmienione lub nawet zawieszono niektóre przepisy prawa kanonicznego w celu umożliwienia egzekwowania prawa do sakramentów w tak szczególnym momencie. Wyjątek stanowi sakrament święceń, ponieważ nie istnieje prawo do tego sakramentu. Jest to związane z faktem, iż łaska sakramentalna szczególnie tych sakramentów, które są niezbędne do zbawienia i tych, które pomagają wiernemu pojednać się z Bogiem i Kościołem, stanowią część najwyższego prawa wiernych do zbawienia. Dlatego nie można negocjować redukcji wymagań lub stawiać nowych ograniczeń w przypadku wiernych, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci. W przypadkach wątpliwości szafarza, ze względu na brak szczegółowego unormowania niektórych sytuacji w Kodeksie, należy kierować się zasadą słuszności kanonicznej (*aequitas canonica*) (por. KPK, kan. 19), która zawsze powinna prowadzić do dobra duchowego wiernych.

---

³⁸ Por. C. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003, s. 638.

SANCTIFYING THE FUNCTION OF THE CHURCH AND THE RIGHT TO THE SACRAMENTS IN THE DANGER OF DEATH

Keywords: the right to the sacraments, the sacraments, the danger of death, the rights of the faithful, the duties of ministers.

Summary: In order to exercise the right of the faithful to the sacraments, one must have an appropriate disposition (cf. can. 843 § 1 CIC). For this reason, the Legislator, in special situations in life, such as the moments of danger of death, changes the norms, and even suspends some, so that the faithful can receive the sacraments that are most needed for their salvation at that moment.

The analysis of the possibility of receiving individual sacraments in danger of death is not only an exegesis of the applicable law, but also an attempt to answer the emerging difficult and doubtful issues.

In this way, the highest law of the Church is realized, the *salus animarum*, which expresses God's will and, as God's law, determines other laws that must be subordinate to it. Therefore, an analysis of the legislation on individual sacraments in danger of death allows us to notice the implementation of this right, and at the same time to show the intention of the Legislator and the manner of proceeding in accordance with canonical equity in situations of doubt and in cases not regulated by canon law.

The primacy of the right to salvation and the duty of the Church to sanctify the People of God must be the source and the highest standard of conduct for faithful ministers in danger of death, but also for intellectual disabilities, etc.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Florencki, Bulla unii z Ormianami *Exultate Deo*, 22 XI 1439, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 3, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 493–543.
- Sobór Trydencki, *Kanony o sakramentach*, 1547, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 4/1, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 357–361.
- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 4 XII 1963, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 23–78.
- Pius XII, Encyklika *Mediator Dei*, 20 XI 1947, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/encykliki/mediator_dei_20111947.html [08.03.2021].
- Pius XII, Konstytucja apostolska *Sacramentum ordinis*, 30 XI 1947, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xii/konstytucje/sacramentum_ordinis_30111947.html [09.03.2021].
- Franciszek, pap., List motu proprio *Spiritus Domini*, 10 I 2021, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html [12.03.2021].

- Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o kwestii dopuszczenia kobiet do kapłaństwa urzędowego*, 15 X 1976, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19761015_inter-insigniores_pl.html [11.03.2021].
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List „Prot. N. 2607/98/L”*, 18 XII 1999, „Notitiae”, 35(1999), s. 537–540.
- Komisja ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, *Coetus studiorum «De sacramentis» (series altera: sessio III)*, „Communicationes”, 10(1978), s. 81–82.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Augustyn z Hippony, *In Ioannis Evangelium*, VI, 1,7: PL 35, 1428.
- Bartnik C., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
- Beal J., Coriden J., Green T., *New commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000.
- Blanco M., *Commentary on c. 850*, w: *Exegetical commentary on the Code of Canon Law*, vol. 3/1, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Montreal – Chicago 2004, s. 432–433.
- Broglio T., *Alcune considerazioni sulla «communicatio in sacris»*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”, 6(1993), nr 1, s. 83–91.
- Frank E., *I Sacramenti dell’Iniziazione, della Penitenza e dell’Unzione degli infermi*, Roma 2012.
- Ghirlanda G., *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 2014.
- Ghirlanda G., *Il sacramento dell’Ordine e la vita dei chierici*, Roma 2020.
- Ghirlanda G., *Ordine sacra*, w: *I sacramenti della Chiesa*, red. A. Longhitano, s. 251–297.
- Hendriks J., *Diritto matrimoniale*, Milano 2001.
- Incitti G., *Il sacramento dell’Ordine nel Codice di Diritto Canonico. Il ministero dalla formazione all’esercizio*, Roma 2013.
- Maffei A., *Penitenza e unzione dei malati*, Brescia 2012.
- Montini G., *L’unzione degli infermi e la «communicatio in sacris»*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”, 9(1996), nr 3, s. 321–336.
- Montini G., *La morte come fine del mondo individuale. Il pericolo di morte nel diritto canonico: normativa e significato ecclesiologico*, w: *La fine del tempo. Quaderni teologici del Seminario di*, vol. 8, red. G. Canobbio, Brescia 1998, s. 309–344.
- Nowicka U., *Szafarz sakramentu małżeństwa. Studium historycznoprawne*, Wrocław 2007.
- Pastuszko M., *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu prawa kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.
- Pighin B.F., *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016.
- Plezia M., *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1998.
- Rincón-Pérez T., *Commentary on c. 889*, w: *Exegetical commentary on the Code of Canon Law*, vol. 3/1, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Montreal – Chicago 2004, s. 539.

- Rincón-Pérez T., *La liturgia e i sacramenti nel diritto della chiesa*, Roma 2014.
- Szczot E., *Prawo wiernego do Eucharystii*, Lublin 2000.
- Święcenia w obozie koncentracyjnym, „Niedziela”, 6(2018), s. 41.
- Trojanowski B., *Inne (nadzwyczajne) sposoby pojednania z Bogiem i Kościołem w przypadku niemożliwości*, w: *Sakrament pokuty i pojednania. Lepiej poznać tajemnicę Miłosierdzia*, Wrocław 2021, s. 97–116.
- Trojanowski B., *Trudności interpretacyjne kanonu 868 § 2 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. Kwestie prawne i teologiczne*, „Kościół i Prawo”, 7/20(2018), nr 1, s. 163–180. <https://doi.org/10.18290/kip.2018.7.1-13>.
- Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. 3, Katowice 2019.
- Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, w: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. 2, Katowice 2013.